

نسخه‌شناسی دستنویس منتخب مثنوی معنوی

به خط ملاصدراى شیرازی

محمدصادق میرزا ابوالقاسمی^۱

© Authors, Published by Journal of Codicology and manuscript research. This is an open-access paper distributed under the CC BY (license <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

چکیده

از صدرالدین محمد بن ابراهیم قوامی شیرازی (متوفی ۱۰۴۵ ق) معروف به ملاصدرا دست‌نوشته‌های متعددی برجای مانده است. این دست‌نوشته‌ها یا از تألیفات اوست یا استنساخ‌های او از رسائل دیگران است. موضوع مقاله حاضر معرفی یکی از همین دست‌نوشته‌هاست. این اثر شامل منتخبی از اشعار مثنوی معنوی مولوی است و در ۱۳ برگ نوشته شده است. نسخه مذکور فاقد رقم کاتب یا تاریخ کتابت است و در موزه پارس شیراز نگهداری می‌شود. از این نسخه در فهرس نسخه‌های خطی یا آثار ملاصدرا یاد نشده است.

این مقاله با روش تحقیق تاریخی-توصیفی و تطبیقی و با هدف نسخه‌شناسی و بررسی اصالت انتساب خط نسخه منتخب مثنوی معنوی مولوی به ملاصدراى شیرازی نوشته شده است. بدین منظور، ابتدا به شواهد و سرگذشت تاریخی نسخه پرداخته شده و سپس از خط و برخی ویژگی‌های ظاهری آن سخن رفته است؛ ضمناً، از باب مثال، برخی از عادات نگارشی ملاصدرا در این نسخه با دست‌نوشته‌های دیگر او در قالب دو جدول (مفردات و

۱. دانشیار دانشکده هنر و معماری دانشگاه شیراز (abolqasemi.s@gmail.com).

اتصالات) مقایسه شده است.

این بررسی‌ها نشان می‌دهد که نسخه مذکور شامل گزیده‌ای از ابیات دفاتر دوم تا چهارم مثنوی معنوی است و به احتمال در ایام جوانی و دوران تحصیل ملاصدرا کتابت شده است. تاریخ صحافی نسخه فعلی نیز به اواخر سده سیزدهم یا اوایل چهاردهم هجری قمری باز می‌گردد. این نسخه در این دوره از طرف میرزا ابوطالب رضوی به معتمدالدوله، فرمانفرمای فارس، اهدا شده است. میرزا ابوطالب موسوی در دوره حکومت فرهاد میرزا معتمدالدوله به صدارت دیوانخانه عدلیه فارس رسید. با این حال، تاریخ الحاقی یادداشت آغاز نسخه مصادف با حکومت اویس میرزا احتشام‌الدوله، فرزند فرهاد میرزا، بر فارس است. او نیز لقب معتمدالدوله داشت. همچنین با تطبیق جزئیات خط این نسخه با دیگر دست‌نوشته‌های ملاصدرا می‌توان انتساب خط این نسخه بدو را درست دانست.

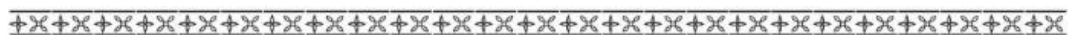
کلید واژگان: نسخه‌شناسی، مثنوی معنوی، ملاصدرا، معتمدالدوله، شیراز.

۱. مقدمه

از صدرالدین محمد بن ابراهیم قوام شیرازی (۹۷۹-۱۰۴۵ ق) معروف به ملاصدرا دست‌نوشته‌هایی در دست است. در خلال این دست‌نوشته‌ها، که اغلب پیش‌نویس یا سواد تألیفات اوست، گاه نظرات علمی بدیع و ناگفته‌هایی نمایان می‌شود. تطبیق این یادداشت‌ها با صورت نهایی تألیفات مطرح او نیز ابعادی تازه از سیر تحول اندیشه و منظر فکری ملاصدرا را روشن می‌کند. از همین رو، محققان بدین دست‌نوشته‌ها توجهی دارند و برخی از آنها را شناسانیده و به طبع رسانیده‌اند (مثلاً نک: مجموعه به خط ملاصدرا، ۱۳۹۵؛ رسائل و گزیده‌هایی به خط حکیم ملاصدرای شیرازی، ۱۳۸۹؛ برکت، ۱۳۷۷).

از رسائل ادبی، حکمی و عرفانی که ملاصدرا به دست خود استنساخ کرده نیز نمونه‌هایی در دسترس است. این نسخه‌برداری‌ها اغلب شامل منتخبات است. به عبارتی، گزیده‌ها و بریده‌هایی از نوشته‌های دیگران است که به انتخاب ملاصدرا در اوراقی یا دفتری جمع شده است. از این منتخبات می‌توان اطلاعات تاریخی- فرهنگی ارزشمندی به دست داد و گاه زوایایی از زندگانی ملاصدرا را استنباط کرد.

موضوع مقاله پیش رو معرفی یکی از این نمونه نسخه‌هاست. این نسخه، که شامل منتخبی از مثنوی معنوی

است، از طرف علی‌اصغر حکمت شیرازی (۱۲۷۱-۱۳۵۹)، وزیر فرهنگ و معارف دوره پهلوی اول، به موزه پارس شیراز اهدا شده و در اردیبهشت ۱۳۴۰ در دفتر موزه به ثبت رسیده است.^۲ این اثر در فهرس نسخه‌های خطی یا آثار ملاصدرا نیامده و ناشناخته مانده است (نک: باقری خرم‌دشتی، ۱۳۷۸). اطلاعات مختصر شناسنامه موزه نیز اقتباس ناقصی از یادداشت روی برگ اول نسخه است. این یادداشت، که با مرکب مشکی و قلم نستعلیق در ده سطر نگارش یافته، سرخ‌هایی برای پیگیری سرگذشت تاریخی نسخه مذکور در دوره قاجار بدست می‌دهد.

در این مقاله - با استناد به همین یادداشت - ابتدا ابعاد تاریخی نسخه بررسی شده است. سپس درباره تاریخ احتمالی تحریر نسخه گمانه‌های مطرح گردیده است. همچنین ابیات و حکایات منتخب مثنوی معنوی، بر اساس تصحیح نیکلسون، بازبینی و اهم نکات آن روشن شده است؛ و در نهایت از خط و دیگر مشخصات ظاهری نسخه سخن رفته است. ضمناً، برخی از عادات نگارشی ملاصدرا در این نسخه نیز با دست‌نوشته‌های دیگر او در قالب دو جدول (مفردات و اتصالات) مقایسه شده است.

۲. سرگذشت تاریخی

در برگ نخست این نسخه یادداشتی با مرکب مشکی و قلم نستعلیق در ده سطر نگارش یافته که متن آن چنین است: «بسمه تعالی. سیزده ورق از منتخبات مثنوی مولوی است به خط شریف فخرالحکماء المحققین و افضل المتقدمین و المتأخرین صدرالمتألهین صدرالدین محمد شیرازی الشهیر به ملاصدرا از بابت پیشکشی جناب فضایل و کمالات انتساب حقایق و دقایق اکتساب میرزا ابوطالب موسوی شیرازی، صدر دیوانخانه عدلیه مملکت فارس، داخل کتابخانه حضرت مستطاب اشرف امجد ارفع والا شاهزاده اعظم اکرم افخم والا تبار معتمدالدولة العلیة العالیة، حکمران و فرمانفرمای مملکت فارس - دامت شوکت - شد. شهر صفر المظفر سنه ۱۳۰۷» (تصویر ۱).

در این یادداشت به چند نکته تصریح شده است: اول اینکه نسخه مذکور شامل ۱۳ ورق از اشعار منتخب مثنوی معنوی است؛ دوم اینکه این اشعار به خط و انتخاب ملاصدراست؛ سوم اینکه میرزا ابوطالب موسوی شیرازی، صدر دیوانخانه عدلیه فارس، این اوراق را به شاهزاده معتمدالدوله، فرمانفرمای فارس، تقدیم کرده و از این راه به کتابخانه

۲. شماره ثبت نسخه در دفتر قدیمی موزه ۱۹۳، ۸۹۷، و در شناسنامه جدید ۴۸۳ است. از همکاری جناب آقای محمدمهدی نجفی، رئیس اداره موزه‌های استان فارس، برای تسهیل دسترسی و مطالعه نسخه مذکور سپاس گزارم.

او رسیده است. ضمناً، عبارت تاریخ ذیل یادداشت - «شهر صفرالمظفر سنه ۱۳۰۷ ق» - الحاقی به نظر می‌رسد و با خط متن مطابقت نمی‌کند.

«معمدالدوله» لقب مشهور فرهادمیرزا، فرزند عباس میرزا ولیعهد و نوه فتحعلی شاه قاجار، است. او این لقب را در ۱۲۸۷ ق از ناصرالدین شاه گرفت. فرهادمیرزا معمدالدوله نزدیک پنج سال (۱۲۹۳-۱۲۹۸ ق) فرمانفرمای فارس بود. البته پیش از این و در عنفوان جوانی نیز مدتی کوتاه (حدود ۱۲۵۷-۱۲۵۸ ق) نایب‌الایالگی فارس را برعهده داشت (نک: حسینی فسایی، ۱۳۸۲، ۱: ۷۷۹-۷۸۲، ۸۴۷-۸۶۳؛ بامداد، ۱۳۴۷، ۳: ۸۶-۹۲). درباره او گفته‌اند که در مذهب سخت‌کیش، در جمع مال سخت‌کوش، و در حکومت سخت‌کش بود (نواب صفا، ۱۳۶۶: ۱۵۹). علاوه بر این، خود را فردی مدبر و مقتدر و متشرف نشان می‌داد. به قول حاجی سیاح مردم شیراز از خونریزی و طمع خواهی فرهادمیرزا به ستوه بودند، اما او را به واسطه «قلع دزدان و امنیت راه‌ها و کم کردن نفوذ ملاها» در فارس می‌ستودند (سیاح، ۱۳۵۹: ۱۷-۱۸). او در میان اهالی شیراز به «شازده سیبیل سیاه» معروف بود.

فرهادمیرزا معمدالدوله از معدود شاهزادگان ادیب و فاضل قاجاری بود. او در علوم مختلف سررشته داشت و ظاهراً به ابراز آن در میان جمع راغب بود. در منابع تاریخی مصادیقی از این کردار برشمرده شده است. از تألیفات او مثل زنبیل، منشآت، و هدایة السبیل و کفایة الدلیل نیز می‌توان به دامنه علایق و نکته‌سنجی‌های علمی او پی برد (نک: معمدالدوله، ۱۳۶۷. معمدالدوله، ۱۳۶۶). فرهادمیرزا معمدالدوله کتابخانه‌ذی‌قیمتی نیز داشت که با قدری اغراق به کتابخانه سلطنتی پهلوی می‌زد (معیرالممالک، ۱۳۳۵: ۵۶۳). امروز کتاب‌های متفرقه کتابخانه او از یادداشت‌های تملک یا حاشیه‌هایی شناخته می‌شود که غالباً با عبارت مشهور «فرهاد بن ولیعهد طاب ثراه» و مشابه آن ختم شده است. نسخه‌ها البته این نشانه‌ها را ندارد. ممکن است این یادداشت را منشی یا کتابداری ناشناس نوشته باشد. محتوا و کیفیات خط نیز این احتمال را تقویت می‌کند. برای فرهادمیرزا القاب دیگری مثل «نایب‌السلطنه» و «نایب‌الایاله» و «میرپنج» ذکر کرده‌اند (بامداد، ۱۳۴۷، ۳: ۸۶-۹۲). با این حال، معمدالدوله مهم‌ترین و متعارف‌ترین لقب او بود و غالباً در پشت نام او ذکر می‌شد؛ اما در این یادداشت چنین نیست.

نکته دیگر تاریخ الحاقی این یادداشت است که به پس از حکومت فرهادمیرزا معمدالدوله در فارس، بلکه دو سال بعد از مرگ او، می‌رسد. در این سال او ایس میرزا احتشام‌الدوله (۱۲۵۵-۱۳۱۰)، فرزند خلف فرهاد میرزا

۳. فرهادمیرزا معمدالدوله ۲۱ ذی‌قعدة ۱۳۰۵ ق وفات یافت (بامداد، ۱۳۴۷، ۳: ۹۱).

معمدالدوله، حاکم فارس بود. او مدت کوتاهی پیش از وفات پدرش به حکومت فارس منصوب شد و مدت کوتاهی بعد لقب معمدالدوله بدو رسید.^۴ او پس میرزا احتشام‌الدوله به اندازه پدرش به این لقب معروف نیست. با این حال، اگر تاریخ الحاقی ملاک قرار گیرد، غرض از معمدالدوله در این یادداشت می‌تواند او باشد.

میرزا ابوطالب موسوی شیرازی، صدر دیوانخانه عدلیه مملکت فارس، را هم چندان نمی‌شناسیم. دست‌کم، از او در منابع مهم تاریخ محلی فارس بدین نام و نسب یاد نشده است. بعید است او میرزا ابوطالب نواب (۱۲۳۱-۱۳۰۱ ق)، فرزند ارشد حاجی علی‌اکبر نواب شیرازی (۱۱۸۷-۱۲۶۳ ق) متخلص به بسمل و مؤلف تذکره دلگشا، باشد (نک: حسینی فسایی، ۱۳۸۲: ۹۳۹/۲-۹۴۰؛ فرصت شیرازی، ۱۳۷۷: ۸۴۴/۲. نواب شیرازی، ۱۳۷۱: ۱۹-۲۴). میرزا ابوطالب نواب با فرهادمیرزا معمدالدوله روابط حسنه داشت و همو بود که فتحنامه مشهور قلعه تبر را نوشت.^۵ صاحب فارسنامه ناصری نام او را در سلسله علمای شیراز می‌آورد و می‌گوید «در مجلس حکومتی حاضر شده به قدر طاقت خود فریادرسی دادخواهان نمود» (حسینی فسایی، ۱۳۸۲: ۹۴۰/۲، ۱۱۳۶). هر چند این گفته به دعوی یادداشت ابتدای نسخه نزدیک می‌نماید، میرزا ابوطالب نواب هیچ‌گاه در دیوانخانه عدلیه فارس مقام و منصبی نگرفت. خاندان او نیز نسب «موسوی» ندارند.

میرزا ابوطالب، فرزند حاجی سید میرزا رضوی، نیز از علما و فضلالی شیراز در همین دوران بود. خاندان رضوی از اوایل سده سیزدهم هجری در شیراز رحل اقامت افکندند. بنا به تصریح صاحب فارسنامه ناصری، میرزا ابوطالب رضوی شیرازی در ۱۲۵۱ ق متولد شد و در ۱۲۹۸ ق به صدارت دیوانخانه عدلیه فارس رسید (حسینی فسایی، ۱۳۸۲: ۹۱۸/۲-۹۱۷؛ الرضوی، ۱۳۵۲: ۴۴۹). این تاریخ با اواخر حکومت فرهادمیرزا معمدالدوله بر فارس مصادف است. معلوم نیست که میرزا ابوطالب رضوی شیرازی تا چه مدت بر این مسند باقی بود. «رضوی» نسب اجدادی ساداتی است که از نسل علی بن موسی الرضا (ع)، امام هشتم شیعیان، باشند. بالطبع این سادات در زمره سادات موسوی نیز محسوب می‌شوند. به عبارتی سلسله اجدادی آنها به موسی بن جعفر (ع)، امام هفتم شیعیان، نیز می‌رسد. بنابراین، قریب به یقین، میرزا ابوطالب موسوی شیرازی و میرزا ابوطالب رضوی شیرازی یک نفر باشند.

۴. او از ۱۳۰۵ تا ۱۳۰۹ ق حاکم فارس بود (نک: فرصت شیرازی، ۱۳۷۷: ۲، ۹۸۰).

۵. فتحنامه قلعه تبر به انشای میرزا ابوطالب نواب ضمن ضمیمه، هدایه السبیل و کفایه الدلیل به چاپ رسید.

۳. تاریخ تحریر

آثار برجای مانده از ملاصدرا کم نیست، اما مکان و زمان تألیف بسیاری از آنها بر ما نامعلوم است. ملاصدرا کمتر به گذاشتن ترقیمه در تألیفاتش اهتمام داشت. این نکته سرشماری آثار و احوال او را با ابهاماتی مواجه کرده است. می‌توان حدس زد که استنساخ‌های او از رسائل دیگران غالباً به دوران تحصیل او مربوط باشد. تاریخ و رقم روی معدودی از این نسخه‌ها نیز این نکته را تأیید می‌کند؛ مثلاً او اربعون حدیثاً و حدیقه هلالیه شیخ بهایی را به ترتیب در ذی‌حجه ۱۰۰۵ ق و صفر ۱۰۰۶ ق نسخه‌برداری کرده است. نسخه معراج‌نامه ابن سینا نیز مورخ رمضان ۱۰۰۶ ق است. تمامی این رسالات در قزوین کتابت شده است و از همین رو این سال‌ها را اوقات تحصیل ملاصدرا در قزوین می‌دانند (نک: خامنه‌ای، ۱۳۷۹: ۲۶، ۲۳۱-۲۳۴). برخی یادداشت‌های پراکنده او از دیوان شاعران و کتاب‌های ادبی و حکمی در دو نسخه خطی دیگر نیز در فاصله ۱۰۰۴-۱۰۰۷ ق رقم خورده است^۶ با این حساب، نسخه ما - اگر جزو جزوات ایام تحصیل ملاصدرا محسوب شود - قطعاً پیش از ۱۰۲۰ ق تحریر شده است.

با فرضی ضعیف‌تر، اوراق حاضر می‌تواند باقی‌مانده یادداشت‌های مطالعاتی ملاصدرا از مثنوی معنوی برای استفاده در تصانیف احتمالی قلمداد شود. می‌دانیم که او در تألیفات خود از اشعار شعرای بزرگ من جمله مولوی مثال آورده است. حتی غالب اشعار منسوب بدو نیز در قالب مثنوی سروده شده است (صدرالدین شیرازی، ۱۳۴۰: ۱۵۳-۱۳۱. صدرالدین شیرازی، ۱۳۸۶. رکن‌زاده آدمیت، ۱۳۳۹: ۳، ۴۳۷-۴۴۴).

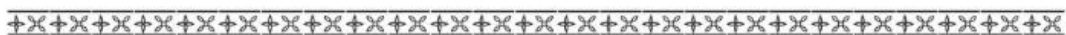
۴. متن

این نسخه شامل تلخیص و استنساخ ۶۵ حکایت از دفاتر دوم تا چهارم مثنوی معنوی است. در هر صفحه بین ۲۴ (۳ر) تا ۳۹ (۱۳ر) بیت نوشته شده که جمعاً ۷۷۶ بیت می‌شود. سهم دفتر دوم ۲ حکایت و ۲۷ بیت، دفتر سوم ۴۶ حکایت و ۴۹۰ بیت، و دفتر چهارم ۱۷ حکایت و ۲۵۹ بیت است. استثنائاً یک بیت از دفتر پنجم نیز در لابه‌لای این ابیات ذکر شده است.^۷ نوزده بیت از این مجموع در تصحیح نیکلسون از مثنوی معنوی وجود ندارد.^۸

۶. نک: مجموعه (نسخه خطی). شیراز: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (مرکز فارس)، ش ۶۱۳؛ مجموعه (نسخه خطی)، تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ش ۱۹۱۶۴. اتفاقاً در نسخه اخیر که به سفینه ملاصدرا موسوم است نیز منتخبی از ابیات مثنوی معنوی (صفحات ۱۸-۲۶) به خط ملاصدرا وجود دارد.

۷. دیده‌ای باید سبب سوراخ کن تا حجب (سبب) را برکنند از بیخ و بن

۸. این ابیات، به تفکیک هر حکایت، به ترتیب زیر است:

اوراق این دفتر ساختار کتابت مشخصی ندارد. کاتب ابیات و حکایات را از پی هم آورده و آنها را تفکیک نکرده

دفتر سوم: جواب آن مثل که منکران گفتند از رسالت خرگوش پیغام پیل از ماه آسمان

چه تراب و آب و چه باد و شرار
چه خریف و صیف و چه دی چه بهار
چه وحوش [و] چه طیور و چه جماد
چه ملوک و چه گدا، چه کیقباد
جمله اندر حکم و در فرمان اوست
همچو گویی در خم چوگان اوست

دفتر سوم: مخصوص بودن یعقوب علیه‌السلام به کشیدن جام حق از روی یوسف و کشیدن بوی حق از بوی یوسف و حرمان برادران

و غیرهم از این هر دو

گلستان باشد بر ابراهیم نار
لیک بر نمرود باشد زهرمار
بر سمندر باشد آتش خان و مان
لیک باشد بر دگر مرغان زیان
نزد عاشق درد و غم حلوا بود
لیک حلوا بر کسان بلوا بود
آن خیالی از اثر یاغی شده
وین خیالی عالمی بر هم زده
هین بیا جانا که پایت بسته نیست
گویدش نی نی نیایم تو مایست

دفتر سوم: حکایت امیر و غلامش که نماز باره بود و انس عظیم داشت در نماز و مناجات با حق

گر تو خواهی حزی و دل‌زندگی
بندگی کن بندگی کن بندگی
از خودی بگذر که تا یابی خدا
فانی حق شو که تا یابی بقا
گر تو را باید وصال راستین
محو شو والله اعلم بالیقین (بالصواب ؟)

دفتر سوم: قصه فریاد رسیدن رسول علیه‌السلام کاروان عرب را که از تشنگی و بی‌آبی در مانده بودند و دل بر مرگ نهاده شتران و

خلق زبان برون انداخته

تو اگر چه در سبب پیچیده‌ای
زآنکه معذوری همین را دیده‌ای
لیک حق آن ... رحمت کند
رحمتش بر است بر رحمت کند (؟)

دفتر سوم: وجه عبرت گرفتن از این حکایت و یقین دانستن که إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا

گفت هر چه آن فوت شد غمگین مشو
زآنکه گر شد کهنه آید باز نو

دفتر سوم: تشبیه دنیا که به ظاهر فراخ است و به معنی تنگ و تشبیه خواب که خلاص است از این تنگی

آنچه بیند در جبینت اهل دل
کی ببینی در خود ای از خود خجل
دخامسا در هجرت ای صدر جهان
از حواس خمسه بودم در زیان
سادسا از شش جهت بی روی تو
گوییا بارید بر من غم دو تو

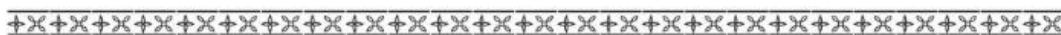
دفتر چهارم: معالجه کردن برادر دباغ دباغ را به خفیه به بوی سرگین

خامی دهر گر نخواهی بخت تو
گر هزاران سال جوشی ای عنو(؟)

دفتر چهارم: حکایت آن مرد تشنه که از سر جوزین جوز می‌ریخت در جوی آب که در گو بود و به آب نمی‌رسید تا به افتادن جوز بانگ

آب بشنود و او را چو سماع خوش بانگ آب اندر طرب می‌آورد

در قبول توست عز و مقبلی
زآنکه شاه جان و سلطان دلی

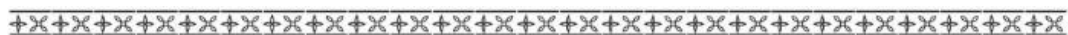

است. البته برخی حکایات با عبارات «منه» و «و منه» آغاز می‌شود. گاه نیز عنوان حکایت ذکر می‌گردد. علاوه بر این، در مواردی معدود بر ابیات حاشیه‌ای نگاشته شده است؛ مثلاً در کنار بیت «مغز هر میوه به است از پوستش / پوست دان تن را و مغز آن دوستش» عبارت «فی جسم الاعمال» آمده است. این بیت تک بیت منتخب حکایت «آن زنی که فرزندش نمی‌زیست...» از دفتر سوم مثنوی معنوی است.

ضبط کاتب از نسخه مصحح مثنوی معنوی نیز اختلافی جزئی دارد. جابه‌جایی توالی بیت‌ها، جابه‌جایی ترتیب مصرع‌ها و ادغام مصراع دوبیت در یک بیت^۹ از دیگر ویژگی‌های ضبط کاتب به‌شمار می‌رود.

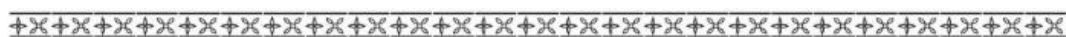
۹. مثلاً از ترکیب مصرع اول بیت چهل و دوم و مصرع دوم بیت چهل و سوم حکایت « جواب گفتن مهمان ایشان را و مثل آوردن بدفع کردن حارس کشت به بانگ دف...» از دفتر سوم مثنوی معنوی این بیت ساخته شده است: آنچه گل را گفت حق خدانش کرد و آنچه از وی نرگس و نسرين بخورد

جدول شماره ۱. فهرست حکایات و تعداد ابیات منتخب

تعداد ابیات منتخب	تعداد ابیات	عنوان	
		دفتر دوم	
۶	۹	گفتن شیخی ابایزید را که کعبه منم گرد من طوافی می کن	۱
۲۱	۲۵	حکایت	۲
		دفتر سوم	
۶	۴۱	آمدن پیغامبران از حق به نصیحت اهل سبا	۳
۱۶	۲۳	معجزه خواستن قوم از پیغامبران	۴
۵	۵	متهم داشتن قوم انبیا را	۵
۲۳+۳	۳۵	جواب آن مثل که منکران گفتند از رسالت خرگوش پیغام پیل از ماه آسمان	۶
۸	۱۶	بیان آنکه حق تعالی صورت ملوک را سبب مسخر کردن جباران که مسخر حق نباشند	۷
		...	
۱۳	۱۶	قصه عشق صوفی بر سفره تهی	۸
۲۱+۵	۲۵	مخصوص بودن یعقوب علیه السلام به چشیدن جام حق از روی یوسف ...	۹
۴+۳	۲۲	حکایت امیر و غلامش که نماز باره بود و انس عظیم داشت در نماز و مناجات با حق	۱۰
۱۰	۱۶	نومید شدن انبیا از قبول و پذیرایی منکران قوله حَتَّى إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ	۱۱
۲۲+۳	۳۳	قصه فریاد رسیدن رسول علیه السلام کاروان عرب را که از تشنگی و بی آبی درمانده بودند	۱۲
		...	
۵	۱۴	مشک آن غلام از غیب پر آب کردن به معجزه و آن غلام سیاه را سپیدرو کردن به اذن الله تعالی	۱۳
۱۳	۱۶	بیان آنکه حق تعالی هر چه داد و آفرید از سماوات و ارضین و اعیان و اعراض همه به	۱۴

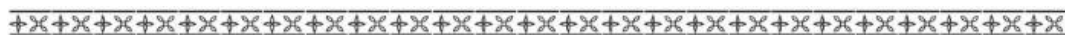

مطالعات علمی

مقالات علمی

اخبار و گزارشها

		استدعای حاجت آفرید ...	
۳	۱۷	ربودن عقاب موزه مصطفی علیه‌السلام و بردن بر هوا و نگون کردن و از موزه مار سیاه فرو افتادن	۱۵
۴+۱	۱۱	وجه عبرت گرفتن از این حکایت و یقین دانستن که إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا	۱۶
۱۰	۱۷	وحی آمدن از حق تعالی به موسی که بیاموزش چیزی که استدعا می‌کند یا بعضی از آن	۱۷
۳	۱۸	جواب خروس سگ را	۱۸
۱۲	۱۴	خجل گشتن خروس پیش سگ به سبب دروغ شدن در آن سه وعده	۱۹
۱۷	۲۴	خبر کردن خروس از مرگ خواجه	۲۰
۳	۹	اجابت کردن حق تعالی دعای موسی را علیه‌السلام	۲۱
۱	۲۰	حکایت آن زنی که فرزندش نمی‌زیست بنالید جواب آمد که آن عوض ریاضت توست ...	۲۲
۱۷	۶۵	جواب حمزه مر خلق را	۲۳
۸	۲۳	حیله دفع مغبون شدن در بیع و شرا	۲۴
۵	۱۰	حکمت ویران شدن تن به مرگ	۲۵
۱۵+۱	۲۱	تشبیه دنیا که به ظاهر فراخ است و به معنی تنگ و تشبیه خواب که خلاص است از این تنگی	۲۶
۷	۶۸	پیدا شدن روح القدس به صورت آدمی بر مریم به وقت برهنگی ...	۲۷
۷	۲۱	گفتن روح القدس مریم را که من رسول حَقَم به تو، آشفته مشو ...	۲۸
۴	۴	پرسیدن معشوقی از عاشق غریب خود که از شهرها کدام شهر را خوش‌تر یافتی ...	۲۹
۱۳	۱۸	منع کردن دوستان او را از رجوع کردن به بخارا و تهدید کردن و لایابالی گفتن او	۳۰
۱۱	۳۰	لایابالی گفتن عاشق ناصح و عادل را از سر عشق	۳۱
۵	۱۲	رو نهادن آن بنده عاشق سوی بخارا	۳۲

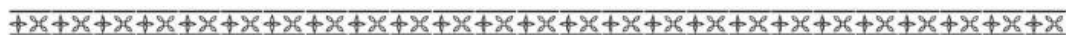

مطالعات علمی

مقالات علمی

اخبار و گزارشها

۴	۷	مهمان آمدن در آن مسجد	۳۳
۷	۱۴	جواب گفتن عاشق عادلان را	۳۴
۱۵	۳۳	عشق جالینوس بر این حیات دنیا بود که هنر او همین جا به کار می‌آید ...	۳۵
۱۱	۴۳	گفتن شیطان قریش را که به جنگ احمد آید که من یاری‌ها کنم ...	۳۶
۲۱	۷۱	جواب گفتن مهمان ایشان را و مثل آوردن بدفع کردن حارس ...	۳۷
۷	۴۴	ملاقات آن عاشق با صدر جهان	۳۸
۱۴	۱۴	جذب هر عنصری جنس خود را که در ترکیب آدمی محتسب شده است به غیر جنس	۳۹
۱۹	۲۷	منجذب شدن جان نیز به عالم ارواح و تقاضای او و میل او به مقرّ خود ...	۴۰
۹	۱۱	فَسَخُّ عَزَائِمٍ وَ تَقْضُهَا جِهَتٌ بِأَخْبَرِ كَرْدَنِ أَدْمِي رَا مِنْ أُنْكَه مَالِكٍ وَ قَاهِرِ أَوْسْتٍ ...	۴۱
۷	۱۳	نظرکردن پیغامبر علیه‌السلام به اسیران و تبسم کردن و گفتن که ...	۴۲
۹	۱۷	تفسیر این آیت که إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمْ الْفَتْحُ الْآيَةُ ...	۴۳
۲	۹	سرّ آنکه بی‌مراد بازگشتن رسول علیه‌السلام از خدیبه حق تعالی لقب آن فتح کرد ...	۴۴
۸	۱۶	تفسیر این خبر که مصطفی علیه‌السلام فرمود لَا تُفْضَلُونِي عَلَى يُونُسَ بْنِ مَتَّى	۴۵
۲۴	۳۳	آگاه شدن پیغامبر علیه‌السلام از طعن ایشان بر شماتت او	۴۶
۱	۲۳	جذب معشوق عاشق را مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُهُ الْعَاشِقُ ...	۴۷
۲۴+۲	۵۵	با خویش آمدن عاشق بیهوش و روی آوردن به ثنا و شکر معشوق	۴۸
دفتر چهارم			
۷	۱۹	مثال دنیا چون گلخن و تقوی چون حمام	۴۹
۹+۱	۱۷	معالجه کردن برادر دباغ دباغ را به خفیه به بوی سرگین	۵۰
۴	۱۴	عذر خواستن آن عاشق از گناه خویش به تلبیس و روی‌پوش و فهم کردن معشوق آن را	۵۱

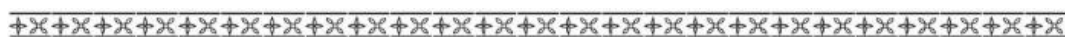

نیز			
۵۲	۳۳	۱۱	رد کردن معشوقه عذر عاشق را و تلبیس او را در روی او مالیدن
۵۳	۶۱	۳۷	شرح إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ وَالْعُلَمَاءُ كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ ...
۵۴	۲۰	۱۱	بقیه قصه بنای مسجد اقصی
۵۵	۲۵	۲	تفسیر این حدیث که مَثَلُ أُمَّتِي كَمَثَلِ سَفِينَةِ نُوحٍ مَنْ تَمَسَّكَ بِهَا نَجَا وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ
۵۶	۳۵	۱۶	قصه هدیه فرستادن بلقیس از شهر سبا سوی سلیمان علیه السلام
۵۷	۱۶	۱۰	کرامات و نور شیخ عبدالله مغربی قدس الله سره
۵۸	۳۶	۲۴+۱	حکایت آن مرد تشنه که از سر جوزین جوز می‌ریخت در جوی آب ...
۵۹	۳۱	۲۰	تهدید فرستادن سلیمان علیه السلام پیش بلقیس که اصرار میندیش بر شرک و تأخیر مکن
۶۰	۱۷	۸	پیدا کردن سلیمان علیه السلام که مرا خالصاً لأمر الله جهد است در ایمان تو ...
۶۱	۱۶	۶	باقی قصه ابراهیم ادهم قدس الله سره
۶۲	۱۴	۱۲	بقیه قصه اهل سبا و نصیحت و ارشاد سلیمان علیه السلام آل بلقیس را ...
۶۳	۴۴	۳۲	آزاد شدن بلقیس از ملک و مست شدن او از شوق ایمان ...
۶۴	۶۸	۳۴	مثل قانع شدن آدمی به دنیا و حرص او در طلب دنیا و غفلت او از دولت روحانیان ...
۶۵	۴۳	۱۴	بقیه قصه عمارت کردن سلیمان علیه السلام مسجد اقصی را به تعلیم و وحی خدا ...

۵. خط

متن منتخب مثنوی معنوی با قلم نی و مرکب سیاه و به سیاق نستعلیق تحریری کتابت شده است. کاتب با یک دانگ قلم، اما به دشواری و فشردگی نوشته است. قلم او قوت و ضعف دارد و گاه گاه مرکب در گردش قلم رنگ باخته است. این اوراق بر سطر و مسطر معینی نیز کتابت نشده است. ابیات در حالات دو، سه، یا چهار ستونی و بر حسب

اقتضا از بالا به پایین صفحه یا بالعکس نوشته شده است. این ستون‌ها گاه از عرض کاغذ می‌گذرند و به اصطلاح امتداد افقی دارند. نوشتن چلیپایی ابیات نیز در این نسخه با حالات و جهات مختلف دیده می‌شود؛ و اینکه در هر صفحه ترکیبی از دو یا چند حالت یا جهت نوشتار وجود دارد.

کتابت نسخه امتیازی ندارد، مگر اینکه خط ملاصدرا باشد. ترقیمه‌ای که این دعوی را تأیید کند در سراسر نسخه دیده نمی‌شود. همان‌طور که پیش از این نیز گفته شد، تنها در یادداشت ابتدای نسخه (۱ر) به این موضوع اشاره شده است. این انتساب به اواخر سده سیزدهم یا اوایل سده چهاردهم هجری قمری می‌رسد. با تطبیق جزئیات خط نسخه حاضر با نمونه‌های دیگری که از کتابت ملاصدرا در دست است^{۱۰} می‌توان این انتساب را تأیید کرد. منفصل نویسی (مانند به‌بین)، اتصال حروف نامتصل (مانند الفولام یا الفودال)، کاربرد دو یا سه مدّ متوالی (در کلماتی مثل نشسته)، حالت خاص نگارش دوایر حروف (مانند نون و سین آخر)، و مایل نویسی (مانند دُم میم) از جمله ویژگی‌های عمومی دست خط ملاصدراست که در نگارش منتخب مثنوی معنوی نیز به دفعات به کار رفته است (نک: جدول‌های ۲-۳). ترکیب چند حالت یا جهت نوشتار در صفحه، که پیش‌تر بدان اشاره شد، نیز در سایر استنساخ‌های ملاصدرا دیده می‌شود (تصویرهای ۲-۴).

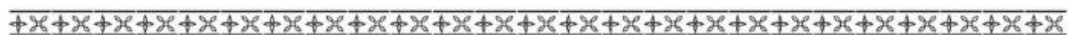
۱۰. مشخصات برخی از این نسخه‌ها چنین است:

- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم. رساله فی الحدوث العالم (نسخه خطی). تهران: کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران. ش ۲۶۰۲.
 شیخ بهایی، محمد بن حسین. الأربعون حدیثا (نسخه خطی). تهران: کتابخانه ملک. ش ۶۶۳.
 مجموعه (نسخه خطی). تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران. ش ۱۹۱۶۴.
 مجموعه (نسخه خطی). تهران: کتابخانه مجلس شورای اسلامی. ش ۲۹۲.
 مجموعه (نسخه خطی). شیراز: کتابخانه آستان شاهچراغ (ع). ش ۵۵.
 مجموعه (نسخه خطی). شیراز: کتابخانه مرکزی دانشگاه شیراز. ش ۹۵۸.
 مجموعه (نسخه خطی). شیراز: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (مرکز فارس). ش ۶۱۳.
 مجموعه (نسخه خطی). قم: کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی. ش ۷۷۱۶.

جدول شماره ۲. مقایسه مفردات در دست‌نوشته‌های ملاصدرا. الف: نسخه شماره ۴۸۳ موزه پارس؛ ب: نسخه شماره ۱۹۱۶۴ سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران؛ ج: نسخه شماره ۶۱۳ سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (مرکز فارس).

ردیف	مفردات	نسخه الف	نسخه ب	نسخه ج
۱	عمودی			
۲	مدور			
۳	کشیده			

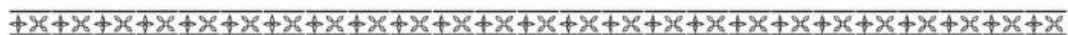

جدول شماره ۳. مقایسه اتصالات در دست‌نوشته‌های ملاصدرا. الف: نسخه شماره ۴۸۳ موزه پارس؛ ب: نسخه شماره ۱۹۱۶۴ سازمان اسناد و کتابخانه

ملی ایران؛ ج: نسخه شماره ۶۱۳ سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (مرکز فارس).

ردیف	اتصالات	نسخه الف	نسخه ب	نسخه ج
۱	تعلیقی			
۲	تخفیفی			
۳	مدی توالی			

۶. ویژگی‌های ظاهری

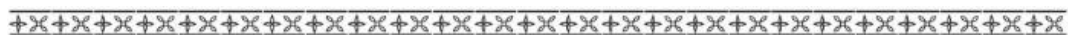
صورت حاضر نسخه اعم از وصالی و جدول و تجلید یادگار دوره قاجار است. ممکن است میرزا ابوطالب موسوی شیرازی، پیش از پیشکشی این اوراق، سفارش تجلید و تذهیب و صحافی آن را داده باشد. با این حال، تصریح به «سیزده ورق» در یادداشت عرض دید نسخه - که از قضا روی برگ اصلی، و نه الحاقی، نوشته شده است - نشان می‌دهد که تا وقت نوشتن این یادداشت هنوز این کتاب اوراق بوده است. با این حساب، تاریخ تجلید و صحافی و وصالی این اوراق به تاریخ حکمرانی فرهادمیرزا (۱۲۹۳-۱۲۹۸ق) یا فرزندش اویس میرزا احتشام‌الدوله (حدود ۱۳۰۷ق) در فارس تعیین می‌شود.

ابعاد: قطع فعلی نسخه از محاسبه ابعاد روی جلد $۱۴/۹ \times ۲۳/۸$ سانتی‌متر، و اندازه هر ورق کاغذ آن $۱۴/۵ \times ۲۳/۴$ سانتی‌متر است.

جلد: جلد چرمین و سرخ‌رنگ این نسخه با تزئیناتی مختصر آراسته شده است. این تزئینات از طلاست و شامل بند زنجیری دورتادور لبه جلد، جدول دوخطی مستطیل‌شکل میان جلد، جدول شبه بازبندی و بند ساده چلیپایی با تزئین گل و برگ‌های ختایی می‌شود. این طرح در پشت و روی جلد تقریباً یکسان است. سطح درونی جلد نیز با کاغذ طرح‌دار چاپی مخصوصی پوشیده شده است. می‌دانیم که این کاغذها وارداتی هستند و معمولاً به جای کاغذهای دست‌ساز افشان و ابری در تولید مرقعات خط و نقاشی، و صحافی کتب خطی در دوره قاجار مورد استفاده قرار می‌گرفتند.

جدول: اوراقی که متن منتخب مثنوی برآن نوشته شده، نخودی رنگ است. چارچوب نوشتار هر صفحه با جدولی به ابعاد تقریبی ۲۱×۱۲ سانتی‌متر احاطه شده است. با در نظر داشتن این جدول، پهنای تقریبی حاشیه سفید بالا، پایین، لبه و عطف به ترتیب $۱/۷$ ، ۱ ، $۱/۷$ ، و $۹/۱$ سانتی‌متر محاسبه می‌شود. این حاشیه و جدول مربوط به تنظیمات جدید نسخه است. به عبارت دیگر، در هنگام صحافی حاشیه‌های سفید طرفین تمامی اوراق بریده و در چارچوب کاغذی روشن‌تر از کاغذ اصلی وصالی شده و سپس محل اتصال متن و حاشیه جدول کشی شده است. کاغذ وصالی با اوراق سفید افزوده در ابتدا و انتهای نسخه از یک جنس است.

ترتیب صفحات: این نسخه جمعاً ۱۶ برگ دارد: سیزده برگ اصلی شامل متن ابیات منتخب مثنوی؛ و سه برگ سفید الحاقی در ابتدا و انتهای نسخه. منهای اوراق سفید الحاقی، متن مثنوی از پشت برگ اول آغاز می‌شود و

پشت برگ سیزدهم پایان می‌یابد. بررسی اجمالی ترتیب ابیات، همراه با شواهد ظاهری و نسخه‌شناسی در این نسخه نشان می‌دهد که تعداد اوراق منتخب مثنوی معنوی از اصل بیش از ۱۳ برگ بوده است. طبیعتاً تعیین دقیق تعداد اوراق مفقوده مقدور نیست. به فرضی که کاتب منتخبی از همه دفاتر مثنوی معنوی اختیار کرده باشد، می‌توان تخمین زد که نصف بیشتر این اوراق، در زمان تملک میرزا ابوطالب موسوی شیرازی، از میان رفته بود یا در دسترس او قرار نداشت.

اوراق باقی‌مانده حالت جزوبندی ندارد. مرتب نیز نیست. اگر تقدم دفاتر و ترتیب ابیات مثنوی ملاک باشد، این اوراق در صحافی هم پس‌وپیش و هم پشت‌ورو شده است. برای نمونه بخش اول ابیات حکایت «شرح انما المؤمنون اخوة والعلماء کنفسی واحدة، خاصه اتحاد داوود و سلیمان و سایر انبیا علیهم‌السلام» در پشت برگ هفتم و ادامه آن در روی برگ ششم دیده می‌شود. عدم اهتمام یا التزام به مرتب کردن اوراق جزوات پراکنده در صحافی مجدد اتفاقی معمول است. با این حساب، ترتیب اوراق فعلی در صحافی اخیر این نسخه می‌توانست بدین صورت لحاظ شود: ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۱، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۵، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۱، ۷۲، ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۴، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۰۶، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۱، ۳۲۲، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۰، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۳، ۳۳۴، ۳۳۵، ۳۳۶، ۳۳۷، ۳۳۸، ۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۴۲، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۴۵، ۳۴۶، ۳۴۷، ۳۴۸، ۳۴۹، ۳۵۰، ۳۵۱، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۵۹، ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۳، ۳۶۴، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۷۴، ۳۷۵، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۴، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۸۸، ۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۳، ۳۹۴، ۳۹۵، ۳۹۶، ۳۹۷، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۰۸، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۲، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۳۲، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۳۹، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۲، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۵، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۴۸، ۴۴۹، ۴۵۰، ۴۵۱، ۴۵۲، ۴۵۳، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۶۰، ۴۶۱، ۴۶۲، ۴۶۳، ۴۶۴، ۴۶۵، ۴۶۶، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۲، ۴۷۳، ۴۷۴، ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۷۷، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۸۵، ۴۸۶، ۴۸۷، ۴۸۸، ۴۸۹، ۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۷، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶، ۵۰۷، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۱۰، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۲۳، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۲، ۵۳۳، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۳۸، ۵۳۹، ۵۴۰، ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۰، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۳، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۶، ۵۵۷، ۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۵، ۵۶۶، ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۶۹، ۵۷۰، ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۷۳، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۳، ۵۸۴، ۵۸۵، ۵۸۶، ۵۸۷، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹۰، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۳، ۵۹۴، ۵۹۵، ۵۹۶، ۵۹۷، ۵۹۸، ۵۹۹، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۰۵، ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۰۸، ۶۰۹، ۶۱۰، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۱۳، ۶۱۴، ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۱۸، ۶۱۹، ۶۲۰، ۶۲۱، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۲۵، ۶۲۶، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۰، ۶۳۱، ۶۳۲، ۶۳۳، ۶۳۴، ۶۳۵، ۶۳۶، ۶۳۷، ۶۳۸، ۶۳۹، ۶۴۰، ۶۴۱، ۶۴۲، ۶۴۳، ۶۴۴، ۶۴۵، ۶۴۶، ۶۴۷، ۶۴۸، ۶۴۹، ۶۵۰، ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۵۶، ۶۵۷، ۶۵۸، ۶۵۹، ۶۶۰، ۶۶۱، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۶۴، ۶۶۵، ۶۶۶، ۶۶۷، ۶۶۸، ۶۶۹، ۶۷۰، ۶۷۱، ۶۷۲، ۶۷۳، ۶۷۴، ۶۷۵، ۶۷۶، ۶۷۷، ۶۷۸، ۶۷۹، ۶۸۰، ۶۸۱، ۶۸۲، ۶۸۳، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۸۶، ۶۸۷، ۶۸۸، ۶۸۹، ۶۹۰، ۶۹۱، ۶۹۲، ۶۹۳، ۶۹۴، ۶۹۵، ۶۹۶، ۶۹۷، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۰۰، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۳، ۷۰۴، ۷۰۵، ۷۰۶، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰، ۷۱۱، ۷۱۲، ۷۱۳، ۷۱۴، ۷۱۵، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۲، ۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۰، ۷۳۱، ۷۳۲، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۳۵، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۷، ۷۴۸، ۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۵، ۷۵۶، ۷۵۷، ۷۵۸، ۷۵۹، ۷۶۰، ۷۶۱، ۷۶۲، ۷۶۳، ۷۶۴، ۷۶۵، ۷۶۶، ۷۶۷، ۷۶۸، ۷۶۹، ۷۷۰، ۷۷۱، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۴، ۷۷۵، ۷۷۶، ۷۷۷، ۷۷۸، ۷۷۹، ۷۸۰، ۷۸۱، ۷۸۲، ۷۸۳، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۸۶، ۷۸۷، ۷۸۸، ۷۸۹، ۷۹۰، ۷۹۱، ۷۹۲، ۷۹۳، ۷۹۴، ۷۹۵، ۷۹۶، ۷۹۷، ۷۹۸، ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۱، ۸۰۲، ۸۰۳، ۸۰۴، ۸۰۵، ۸۰۶، ۸۰۷، ۸۰۸، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۱۱، ۸۱۲، ۸۱۳، ۸۱۴، ۸۱۵، ۸۱۶، ۸۱۷، ۸۱۸، ۸۱۹، ۸۲۰، ۸۲۱، ۸۲۲، ۸۲۳، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۲۶، ۸۲۷، ۸۲۸، ۸۲۹، ۸۳۰، ۸۳۱، ۸۳۲، ۸۳۳، ۸۳۴، ۸۳۵، ۸۳۶، ۸۳۷، ۸۳۸، ۸۳۹، ۸۴۰، ۸۴۱، ۸۴۲، ۸۴۳، ۸۴۴، ۸۴۵، ۸۴۶، ۸۴۷، ۸۴۸، ۸۴۹، ۸۵۰، ۸۵۱، ۸۵۲، ۸۵۳، ۸۵۴، ۸۵۵، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۵۸، ۸۵۹، ۸۶۰، ۸۶۱، ۸۶۲، ۸۶۳، ۸۶۴، ۸۶۵، ۸۶۶، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۶۹، ۸۷۰، ۸۷۱، ۸۷۲، ۸۷۳، ۸۷۴، ۸۷۵، ۸۷۶، ۸۷۷، ۸۷۸، ۸۷۹، ۸۸۰، ۸۸۱، ۸۸۲، ۸۸۳، ۸۸۴، ۸۸۵، ۸۸۶، ۸۸۷، ۸۸۸، ۸۸۹، ۸۹۰، ۸۹۱، ۸۹۲، ۸۹۳، ۸۹۴، ۸۹۵، ۸۹۶، ۸۹۷، ۸۹۸، ۸۹۹، ۹۰۰، ۹۰۱، ۹۰۲، ۹۰۳، ۹۰۴، ۹۰۵، ۹۰۶، ۹۰۷، ۹۰۸، ۹۰۹، ۹۱۰، ۹۱۱، ۹۱۲، ۹۱۳، ۹۱۴، ۹۱۵، ۹۱۶، ۹۱۷، ۹۱۸، ۹۱۹، ۹۲۰، ۹۲۱، ۹۲۲، ۹۲۳، ۹۲۴، ۹۲۵، ۹۲۶، ۹۲۷، ۹۲۸، ۹۲۹، ۹۳۰، ۹۳۱، ۹۳۲، ۹۳۳، ۹۳۴، ۹۳۵، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۳۸، ۹۳۹، ۹۴۰، ۹۴۱، ۹۴۲، ۹۴۳، ۹۴۴، ۹۴۵، ۹۴۶، ۹۴۷، ۹۴۸، ۹۴۹، ۹۵۰، ۹۵۱، ۹۵۲، ۹۵۳، ۹۵۴، ۹۵۵، ۹۵۶، ۹۵۷، ۹۵۸، ۹۵۹، ۹۶۰، ۹۶۱، ۹۶۲، ۹۶۳، ۹۶۴، ۹۶۵، ۹۶۶، ۹۶۷، ۹۶۸، ۹۶۹، ۹۷۰، ۹۷۱، ۹۷۲، ۹۷۳، ۹۷۴، ۹۷۵، ۹۷۶، ۹۷۷، ۹۷۸، ۹۷۹، ۹۸۰، ۹۸۱، ۹۸۲، ۹۸۳، ۹۸۴، ۹۸۵، ۹۸۶، ۹۸۷، ۹۸۸، ۹۸۹، ۹۹۰، ۹۹۱، ۹۹۲، ۹۹۳، ۹۹۴، ۹۹۵، ۹۹۶، ۹۹۷، ۹۹۸، ۹۹۹، ۱۰۰۰، ۱۰۰۱، ۱۰۰۲، ۱۰۰۳، ۱۰۰۴، ۱۰۰۵، ۱۰۰۶، ۱۰۰۷، ۱۰۰۸، ۱۰۰۹، ۱۰۱۰، ۱۰۱۱، ۱۰۱۲، ۱۰۱۳، ۱۰۱۴، ۱۰۱۵، ۱۰۱۶، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸، ۱۰۱۹، ۱۰۲۰، ۱۰۲۱، ۱۰۲۲، ۱۰۲۳، ۱۰۲۴، ۱۰۲۵، ۱۰۲۶، ۱۰۲۷، ۱۰۲۸، ۱۰۲۹، ۱۰۳۰، ۱۰۳۱، ۱۰۳۲، ۱۰۳۳، ۱۰۳۴، ۱۰۳۵، ۱۰۳۶، ۱۰۳۷، ۱۰۳۸، ۱۰۳۹، ۱۰۴۰، ۱۰۴۱، ۱۰۴۲، ۱۰۴۳، ۱۰۴۴، ۱۰۴۵، ۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۴۸، ۱۰۴۹، ۱۰۵۰، ۱۰۵۱، ۱۰۵۲، ۱۰۵۳، ۱۰۵۴، ۱۰۵۵، ۱۰۵۶، ۱۰۵۷، ۱۰۵۸، ۱۰۵۹، ۱۰۶۰، ۱۰۶۱، ۱۰۶۲، ۱۰۶۳، ۱۰۶۴، ۱۰۶۵، ۱۰۶۶، ۱۰۶۷، ۱۰۶۸، ۱۰۶۹، ۱۰۷۰، ۱۰۷۱، ۱۰۷۲، ۱۰۷۳، ۱۰۷۴، ۱۰۷۵، ۱۰۷۶، ۱۰۷۷، ۱۰۷۸، ۱۰۷۹، ۱۰۸۰، ۱۰۸۱، ۱۰۸۲، ۱۰۸۳، ۱۰۸۴، ۱۰۸۵، ۱۰۸۶، ۱۰۸۷، ۱۰۸۸، ۱۰۸۹، ۱۰۹۰، ۱۰۹۱، ۱۰۹۲، ۱۰۹۳، ۱۰۹۴، ۱۰۹۵، ۱۰۹۶، ۱۰۹۷، ۱۰۹۸، ۱۰۹۹، ۱۱۰۰، ۱۱۰۱، ۱۱۰۲، ۱۱۰۳، ۱۱۰۴، ۱۱۰۵، ۱۱۰۶، ۱۱۰۷، ۱۱۰۸، ۱۱۰۹، ۱۱۱۰، ۱۱۱۱، ۱۱۱۲، ۱۱۱۳، ۱۱۱۴، ۱۱۱۵، ۱۱۱۶، ۱۱۱۷، ۱۱۱۸، ۱۱۱۹، ۱۱۲۰، ۱۱۲۱، ۱۱۲۲، ۱۱۲۳، ۱۱۲۴، ۱۱۲۵، ۱۱۲۶، ۱۱۲۷، ۱۱۲۸، ۱۱۲۹، ۱۱۳۰، ۱۱۳۱، ۱۱۳۲، ۱۱۳۳، ۱۱۳۴، ۱۱۳۵، ۱۱۳۶، ۱۱۳۷، ۱۱۳۸، ۱۱۳۹، ۱۱۴۰، ۱۱۴۱، ۱۱۴۲، ۱۱۴۳، ۱۱۴۴، ۱۱۴۵، ۱۱۴۶، ۱۱۴۷، ۱۱۴۸، ۱۱۴۹، ۱۱۵۰، ۱۱۵۱، ۱۱۵۲، ۱۱۵۳، ۱۱۵۴، ۱۱۵۵، ۱۱۵۶، ۱۱۵۷، ۱۱۵۸، ۱۱۵۹، ۱۱۶۰، ۱۱۶۱، ۱۱۶۲، ۱۱۶۳، ۱۱۶۴، ۱۱۶۵، ۱۱۶۶، ۱۱۶۷، ۱۱۶۸، ۱۱۶۹، ۱۱۷۰، ۱۱۷۱، ۱۱۷۲، ۱۱۷۳، ۱۱۷۴، ۱۱۷۵، ۱۱۷۶، ۱۱۷۷، ۱۱۷۸، ۱۱۷۹، ۱۱۸۰، ۱۱۸۱، ۱۱۸۲، ۱۱۸۳، ۱۱۸۴، ۱۱۸۵، ۱۱۸۶، ۱۱۸۷، ۱۱۸۸، ۱۱۸۹، ۱۱۹۰، ۱۱۹۱، ۱۱۹۲، ۱۱۹۳، ۱۱۹۴، ۱۱۹۵، ۱۱۹۶، ۱۱۹۷، ۱۱۹۸، ۱۱۹۹، ۱۲۰۰، ۱۲۰۱، ۱۲۰۲، ۱۲۰۳، ۱۲۰۴، ۱۲۰۵، ۱۲۰۶، ۱۲۰۷، ۱۲۰۸، ۱۲۰۹، ۱۲۱۰، ۱۲۱۱، ۱۲۱۲، ۱۲۱۳، ۱۲۱۴، ۱۲۱۵، ۱۲۱۶، ۱۲۱۷، ۱۲۱۸، ۱۲۱۹، ۱۲۲۰، ۱۲۲۱، ۱۲۲۲، ۱۲۲۳، ۱۲۲۴، ۱۲۲۵، ۱۲۲۶، ۱۲۲۷، ۱۲۲۸، ۱۲۲۹، ۱۲۳۰، ۱۲۳۱، ۱۲۳۲، ۱۲۳۳، ۱۲۳۴، ۱۲۳۵، ۱۲۳۶، ۱۲۳۷، ۱۲۳۸، ۱۲۳۹، ۱۲۴۰، ۱۲۴۱، ۱۲۴۲، ۱۲۴۳، ۱۲۴۴، ۱۲۴۵، ۱۲۴۶، ۱۲۴۷، ۱۲۴۸، ۱۲۴۹، ۱۲۵۰، ۱۲۵۱، ۱۲۵۲، ۱۲۵۳، ۱۲۵۴، ۱۲۵۵، ۱۲۵۶، ۱۲۵۷، ۱۲۵۸، ۱۲۵۹، ۱۲۶۰، ۱۲۶۱، ۱۲۶۲، ۱۲۶۳، ۱۲۶۴، ۱۲۶۵، ۱۲۶۶، ۱۲۶۷، ۱۲۶۸، ۱۲۶۹، ۱۲۷۰، ۱۲۷۱، ۱۲۷۲، ۱۲۷۳، ۱۲۷۴، ۱۲۷۵، ۱۲۷۶، ۱۲۷۷، ۱۲۷۸، ۱۲۷۹، ۱۲۸۰، ۱۲۸۱، ۱۲۸۲، ۱۲۸۳، ۱۲۸۴، ۱۲۸۵، ۱۲۸۶، ۱۲۸۷، ۱۲۸۸، ۱۲۸۹، ۱۲۹۰، ۱۲۹۱، ۱۲۹۲، ۱۲۹۳، ۱۲۹۴، ۱۲۹۵، ۱۲۹۶، ۱۲۹۷، ۱۲۹۸، ۱۲۹۹، ۱۳۰۰، ۱۳۰۱، ۱۳۰۲، ۱۳۰۳، ۱۳۰۴، ۱۳۰۵، ۱۳۰۶، ۱۳۰۷، ۱۳۰۸، ۱۳۰۹، ۱۳۱۰، ۱۳۱۱، ۱۳۱۲، ۱۳۱۳، ۱۳۱۴، ۱۳۱۵، ۱۳۱۶، ۱۳۱۷، ۱۳۱۸، ۱۳۱۹، ۱۳۲۰، ۱۳۲۱، ۱۳۲۲، ۱۳۲۳، ۱۳۲۴، ۱۳۲۵، ۱۳۲۶، ۱۳۲۷، ۱۳۲۸، ۱۳۲۹، ۱۳۳۰، ۱۳۳۱، ۱۳۳۲، ۱۳۳۳، ۱۳۳۴، ۱۳۳۵، ۱۳۳۶، ۱۳۳۷، ۱۳۳۸، ۱۳۳۹، ۱۳۴۰، ۱۳۴۱، ۱۳۴۲، ۱۳۴۳، ۱۳۴۴، ۱۳۴۵، ۱۳۴۶، ۱۳۴۷، ۱۳۴۸، ۱۳۴۹، ۱۳۵۰، ۱۳۵۱، ۱۳۵۲، ۱۳۵۳، ۱۳۵۴، ۱۳۵۵، ۱۳۵۶، ۱۳۵۷، ۱۳۵۸، ۱۳۵۹، ۱۳۶۰، ۱۳۶۱، ۱۳۶۲، ۱۳۶۳، ۱۳۶۴، ۱۳۶۵، ۱۳۶۶، ۱۳۶۷، ۱۳۶۸، ۱۳۶۹، ۱۳۷۰، ۱۳۷۱، ۱۳۷۲، ۱۳۷۳، ۱۳۷۴، ۱۳۷۵، ۱۳۷۶، ۱۳۷۷، ۱۳۷۸، ۱۳۷۹، ۱۳۸۰، ۱۳۸۱، ۱۳

شامل ۷۷۶ بیت از ۶۵ حکایت برگزیدهٔ مثنوی معنوی است. بر اساس فهرست ابیات و حکایات موجود (دفاتر دوم تا چهارم) می‌توان حدس زد که دست‌کم نیمی از اوراق این نسخه پیش از صحافی فعلی مفقود شده است. نامرتبی اوراق نیز حاصل صحافی فعلی نسخه است. تاریخ این صحافی به دورهٔ قاجار باز می‌گردد و احتمالاً به مناسبت اهداء نسخه به فرمانفرمای فارس (مذکور در یادداشت ابتدای نسخه) تدارک دیده شده است. بعید است این اوراق تا پیش از این تاریخ جدول و جلد شده باشد.

نام میرزا ابوطالب موسوی شیرازی در یادداشت ابتدای این نسخه نیز یادآور میرزا ابوطالب رضوی، فرزند حاجی سید میرزا رضوی، است. او در ۱۲۹۸ ق صدر دیوانخانهٔ عدلیهٔ فارس شد. ممکن است این نسخه در همین حدود تاریخی به فرهادمیرزا معتمدالدوله فرمانفرمای فارس اهدا شده باشد. با این حال، تاریخ الحاقی ذیل یادداشت مصادف با حکومت اویس‌میرزا احتشام‌الدوله، فرزند فرهادمیرزا، بر فارس است. او نیز لقب معتمدالدوله داشت. همچنین با تطبیق جزئیات خط این نسخه با دیگر دست‌نوشته‌های ملاصدرا می‌توان انتساب خط این نسخه بدورا درست دانست.

فهرست منابع

منابع چاپی

باقری خرم‌دشتی، ناهید (۱۳۷۸). کتابشناسی جامع ملاصدرا. با همکاری فاطمه عسکری. تهران: بنیاد حکمت اسلامی صدرا.

بامداد، مهدی (۱۳۴۷). شرح حال رجال ایران در قرن ۱۲-۱۴ هجری. ج ۳. تهران: زوار

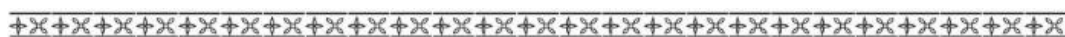
برکت، محمد (۱۳۷۷). یادداشت‌های ملاصدرا همراه با فهرست کتابخانهٔ شخصی ملاصدرا. قم: بیدار.

حسینی فسایی، میرزا حسن (۱۳۸۲). فارسنامهٔ ناصری. ج ۲. تصحیح منصور رستگار فسایی. تهران: امیرکبیر.

خامنه‌ای، محمد (۱۳۷۹). ملاصدرا: زندگی، شخصیت و مکتب صدرالمتألهین. تهران: بنیاد حکمت اسلامی

صدرا.

الرضوی، محمدباقر (۱۳۵۲). شجرهٔ طیبه (در انساب سلسلهٔ سادات علویهٔ رضویه). به سعی محمدتقی مدرس

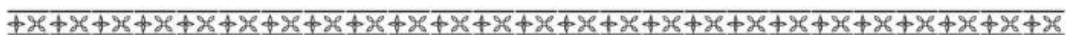
رضوی. چاپخانه حیدری.

- رکن‌زاده آدمیت، محمدحسین (۱۳۳۹). دانشمندان و سخن‌سرایان فارس. ج ۳. تهران: اسلامیه.
- رسائل و گزیده‌هایی به خط حکیم ملاصدرای شیرازی (۱۳۸۹). تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.
- سیاح، محمدعلی (۱۳۵۹). دوره خوف و وحشت (خاطرات حاج سیاح). ج ۱. تصحیح سیف‌الله گل‌کار. به‌کوشش حمید سیاح. تهران: امیرکبیر.
- شیخ بهایی، محمد بن حسین. الأربعون حدیثا. نسخه خطی. تهران: کتابخانه و موزه ملی ملک. ش ۶۶۳.
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۳۴۰). رساله سه اصل به انضمام منتخب مثنوی و رباعیات. تصحیح سید حسین نصر. تهران: دانشگاه تهران.
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۳۸۶). مجموعه اشعار. تصحیح محمد خواجه‌جوی. تهران: مولی.
- فرصت شیرازی، محمدنصیر (۱۳۷۷). آثار عجم، ج ۲. تصحیح و تحشیه منصور رستگار فسایی. تهران: امیرکبیر.
- مجموعه به خط ملاصدرا: نسخه‌برگردان دست‌نوشته شماره ۵۵ کتابخانه شاهچراغ (۱۳۹۵). با مقدمه محمد برکت. تهران: میراث مکتوب.
- معمدالدوله، فرهادمیرزا (۱۳۶۷). زنبیل. به‌کوشش محمد رضائی. تهران: پدیده.
- معمدالدوله، فرهادمیرزا. ۱۳۶۶. سفرنامه (هدایة السبیل و کفایة الدلیل). تصحیح غلامرضا طباطبائی. تهران: علمی.
- معیرالممالک، دوستعلی خان (۱۳۳۵). «رجال عصر ناصری: فرهادمیرزا معتمدالدوله». یغما، ش ۱۰۴: صص ۵۶۱-۵۶۵.

- مولوی، جلال‌الدین محمد بن محمد (۱۳۸۶). مثنوی معنوی. تصحیح و تصویر ۴. نمونه‌ای از دست‌خط ملاصدرا. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران. ش.
- نواب صفا، اسماعیل (۱۳۶۶). شرح حال فرهادمیرزا معتمدالدوله. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران. ش.
- نواب شیرازی، علی‌اکبر (۱۳۷۱). تذکره دلگشا. تصحیح و تحشیه منصور رستگار فسایی، شیراز: نوید شیراز.

منابع خطی

مجموعه (نسخه خطی). تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران. ش ۱۹۱۶۴.

مطالعات علمی

مقالات علمی

اخبار و گزارشها

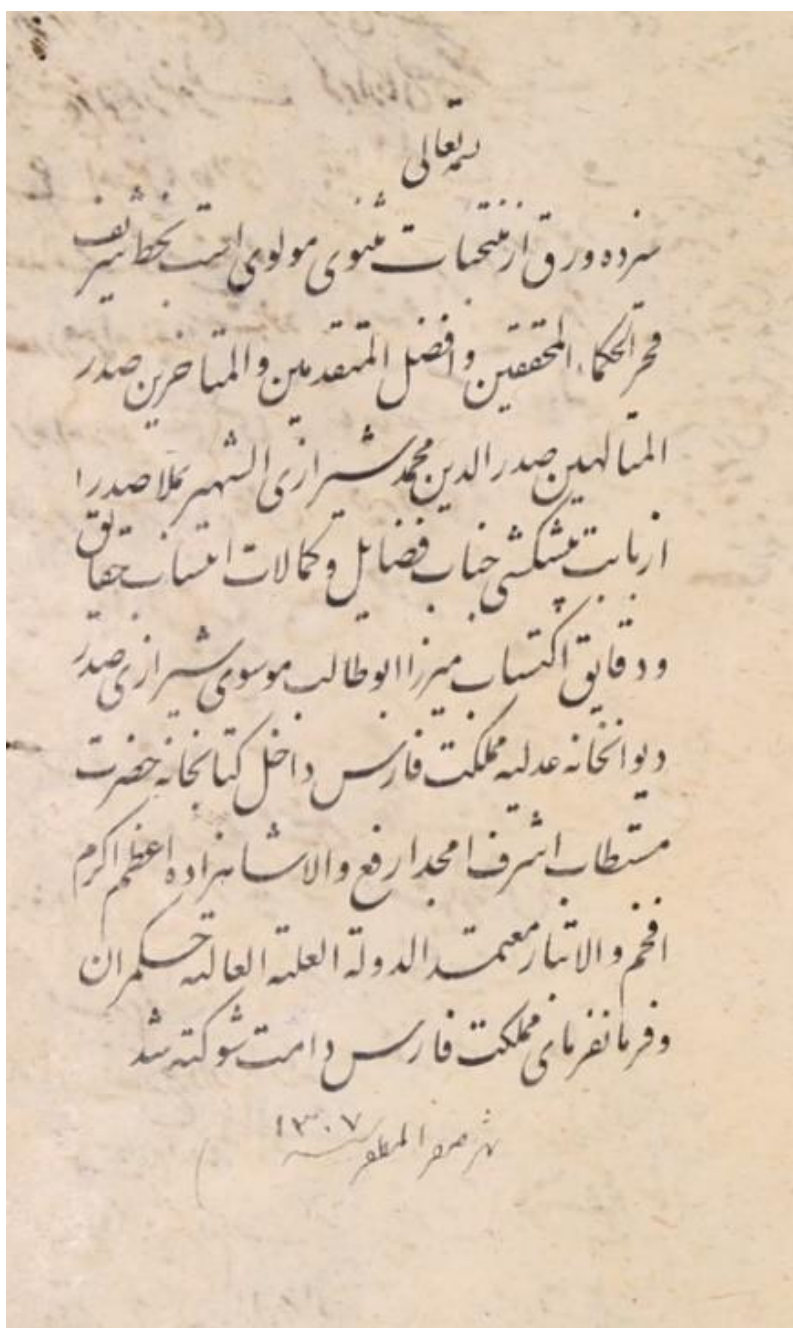
مجموعه (نسخه خطی). تهران: کتابخانه مجلس شورای اسلامی. ش ۲۹۲.

مجموعه (نسخه خطی). شیراز: کتابخانه آستان شاهچراغ (ع). ش ۵۵.

مجموعه (نسخه خطی). شیراز: کتابخانه مرکزی دانشگاه شیراز. ش ۹۵۸.

مجموعه (نسخه خطی). شیراز: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (مرکز فارس). ش ۶۱۳.

مجموعه (نسخه خطی). قم: کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی. ش ۷۷۱۶.

تصویر ۱. یادداشت روی نسخه منتخب مثنوی معنوی به خط

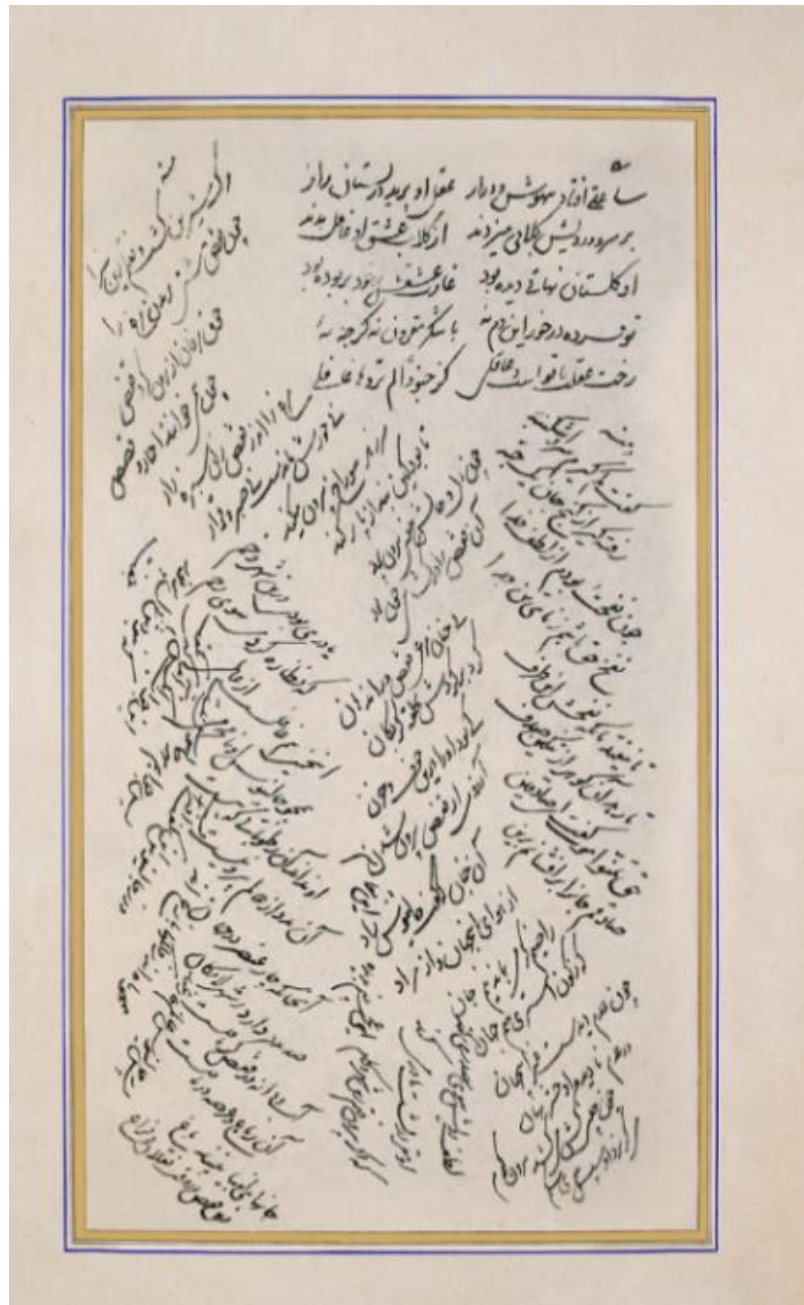
ملاصدرا.

مطالعات علمی

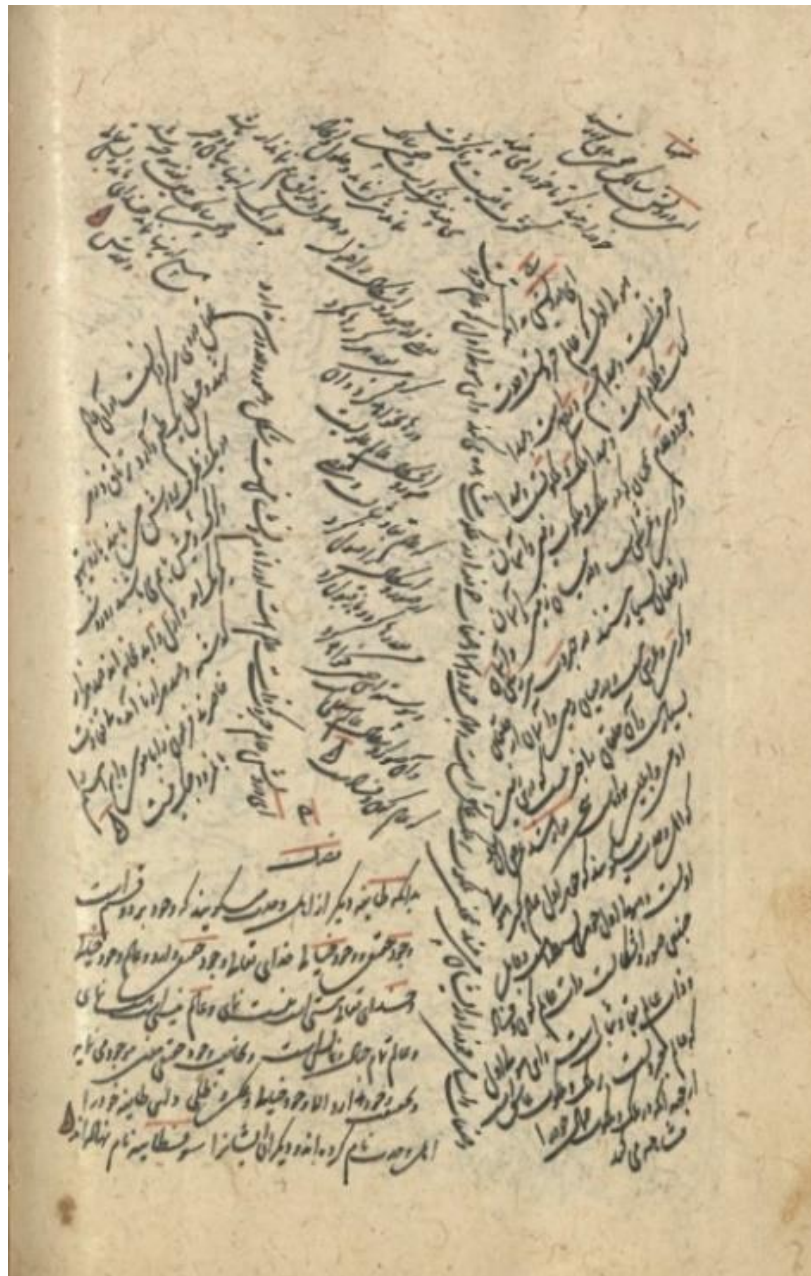
مقالات علمی

اخبار و گزارشها

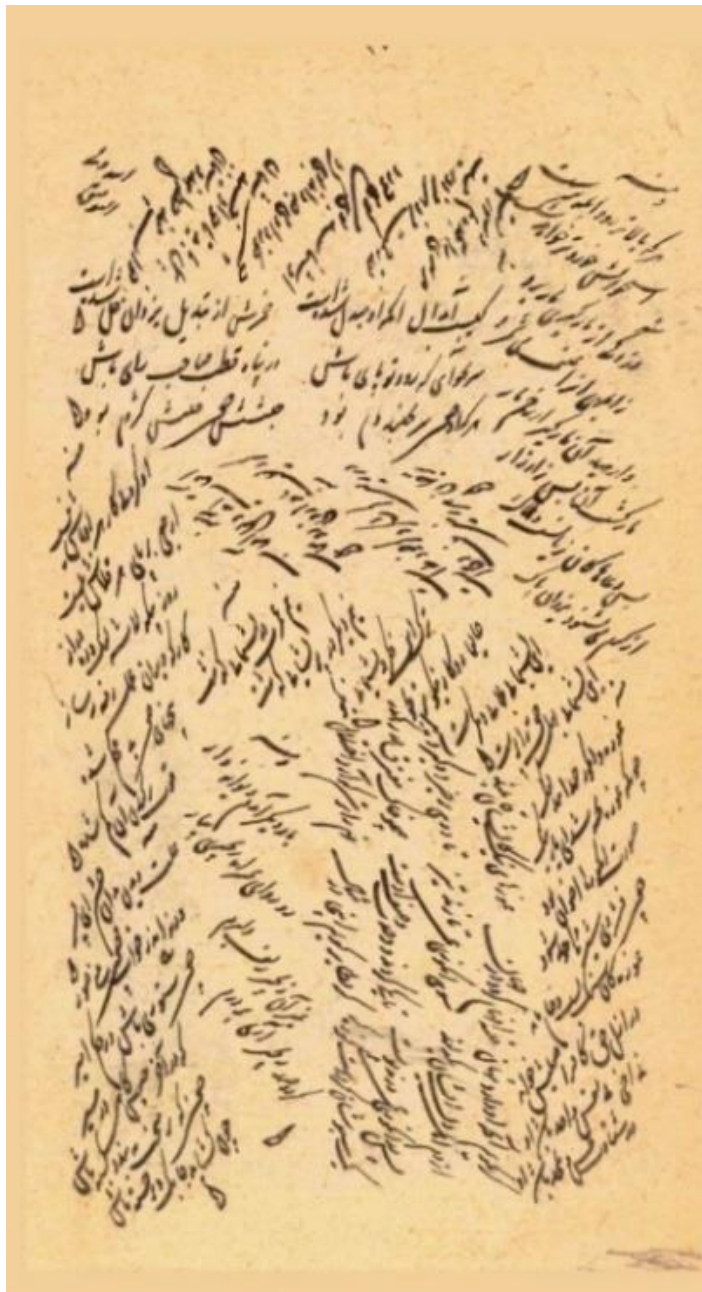
تصویر ۲. برگی از منتخب مثنوی معنوی به خط

ملاصدرا.

تصویر ۳. نمونه‌ای از دست‌خط ملاصدرا.

شیراز: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (مرکز فارس). ش ۶۱۳.

تصویر ۴. نمونه‌ای از دست خط ملاصدرا.

تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی. ش ۱۹۱۶۴.

The codicology of Masnavi-yi Ma'navi transcribed by Mulla Sadra Shirazi

Mohammad Sadegh Mirzaabolghasemi^{۱۲}

Sadr Al-Din Mohammad b. Ibrahim b. Yahya Qawami Shirazi, also known as Mulla Sadra, (۱۰۷۲-۱۶۳۵ A.D.) left behind a number of handwritings. These manuscripts represent either his original works or his copies of other authors' works. This article aims to introduce one of these manuscripts which is a ۱۳-leave book and includes a selection of Mowlavi's Masnavi-yi Ma'navi poems. It is kept in Shiraz's Pars Museum and neither the scribe's signature nor the date of composition is available. This manuscript is not included in Mulla Sadra's lists of manuscripts or works.

The present study investigated the codicology and the attribution of the script of Mowlavi's Masnavi-yi Ma'navi's selected manuscript to Mulla Sadra Shirazi. Thus, the historical evidence of this manuscript was first discussed and then its script and the visual features were mentioned.

The aforementioned manuscript includes selected verses of second to fourth books of Masnavi-yi Ma'navi. According to the findings of this study, this manuscript was probably written when Mulla Sadra was still a young man and engaged in his studies. The binding date of the current manuscript can be traced back to the late ۱۹th century. Within this time, Mirza Abu-Talib Razavi presented this manuscript to Mutamid al-Dawlah, the sovereign of Fars. During the reign of Farhad Mirza Mutamid al-Dawlah, Mirza Abu Talib Razavi assumed the position of head of the Fars Court of Justice. The additional date of the beginning note of the manuscript coincides with the reign of Uwais Mirza Ehtesham al-Dawlah, the son of Farhad Mirza, as ruler of Fars. He also held the designation of Mutamid al-Dawlah.

Key Words: Codicology, Masnavi-yi Ma'navi, Mulla Sadra, Mutamid al-Dawlah, Shiraz.

^{۱۲}. Associate Professor, Faculty of Art and Architect, Shiraz university.

